

ELŐLJÁRÓ ÍRÁS

„A költő számára elég, ha gyönyörködtet és tetszés szerint tárgyalja a témát, s nem túlságosan érdekes számára, hogy megtörtént dolgokat vagy pedig meséket beszél el. A szónokról, ha teljesen meg tud győzni a kitalált dolgokkal, tettekkel és az így-úgy összeszedett tanúkkal, azt mondják, megtette kötelességét. A filozófus, ha jól tanít, úgy vélik, teljesítette feladatát, s ha ékesszóló, nem szidjuk meg érte, ha nem az, nem nagyon kérjük számon tőle. (...) Ha a történész mindezt nem egyesíti magában, aligha fog feladatának eleget tenni.”

Szamosközy István: Brutus történeti munkájának kiadásáról¹

Nem különösebben bánom, hogy újra alá kell merülnöm a „rég, elhúnyt idők homályos titkaival” való pizsmogásba, annak ellenére, hogy mindig sokkal inkább az elméleti kérdések vonzottak. Korábban sosem hittem volna, hogy egyszer képes leszek csaknem négy évet eltölteni mindössze nyolc kéziratoldal néhány száz kusza vonalkájának bogarászásával. Pedig ez történt 1987 szeptembere és 1991 áprilisa között. Azt sem gondoltam, hogy a filológia akkor is lehet detektívregényhez hasonlóan izgalmas, ha nem rózsakeresztesekkel, alkimistákkal, titkos társaságok történetével foglalkozik az ember.

Pedig lehet – ez már a székely írással való találkozásom előtt kiderült, rögtön az egyetem első évében, köszönhetően a szegedi bölcsészkar elsőrangú művelődéstörténeti műhelyének, Keserű Bálint iskolájának. A régi magyar irodalom órákon csodálattal vegyes rémülettel tapasztaltuk, hogy tanáraink úgy beszélnek velünk, mintha mi is tudnánk mindazt, amit ők a 15–17. századról tudnak. (A csodálat az ő alapos és kiterjedt tudásuknak szólt, a rémületet meg az okozta, hogy mi lesz, ha a vizsgán is úgy viszonyulnak hozzánk, mintha kollégák s nem – nagyon kezdő – diákok lennénk.) Akit érdekelt, bejárhatott a kedd esti régimagyaros szemináriumokra, ahol ugyan a beszélgetések töredékét sem értettük, de megpróbáltunk minél több mozaikdarabkát elrakosgatni, hátha egyszer valami apró képrészlet összeáll majd belőle. Ha valahol, ott meg lehetett tapasztal-

¹ Balázs, Monok és Tar 1992: 75.

talni, hogy az évszázadokkal korábbi emberi kapcsolatok kibogozása, a gondolatok terjedésének követése, a rejtett összefüggések – lényegében az egykori, európai szintű tudáshálózat – föltárása krimyszerűen érdekfeszítővé válhat. Ugyanezt láttuk – vagy zöldfülűségünkől következően inkább éreztük – a májusi régimagyaros konferenciákon, ahová tanáraink a kíváncsiskodóbb hallgatókat is magukkal cipelték, és ahol egyrészt megilletődve tapasztaltuk, hogy ott van tanulmányaink teljes két lábon járó szakirodalma, másrészt hogy ez az élő szakirodalom barátságos, emberi, ráadásul vérbő humorral rendelkezik, tehát a poros írások tanulmányozói nem szükségszerűen aszott, szürke és savanya embergyűlölők. A szegedi bölcsészkar e nagy hírű kutatóműhelye tehát, bár tanítványának nem mondhatom magam, mégis meghatározó szerepet játszott későbbi egyetem- és tudományértelmezésben.

Jó visszatérni a tőlük sokat hallott nevekhez és fogalmakhoz – merthogy ebben a könyvben az egykori régi magyar irodalom órákon megismert figurák a főszereplők. Arról lesz szó, hogyan alakult ki a székely írás kultusza Mátyás udvarában, s hogy milyen szerepet játszhattak ebben a ferencesek.

E kötet előzményének tekinthető a székely írás leghosszabb emlékének, a Bolognai Emléknek részletes filológiai és nyelvtörténeti földolgozása (*A Bolognai Rovásemlék*, Szeged, JATE Magyar Őstörténeti Könyvtár, 1991), valamint a magyar hunhagyomány kialakulását és történetét, a korai magyar történelem keleti, elsősorban török hátterét bemutató könyv (*Nyelvrokonság és hunhagyomány*, Budapest, Typotex, 2011). A közvetlen előzmény pedig a 2014-ben megjelent monográfia (*A székely írás nyomában*, Budapest, Typotex, 2014), amely a székely írás írástörténeti beágyazottságát, az eredetéről kialakult nézeteket, lehetséges török kapcsolatait, a 10. századból származó, a Kárpát-medencében talált emlékeket, a székely írás emlékcsoportjait (feliratok, kéziratok, hamisítványok), valamint a székely írás kutatásának történetét mutatja be.

A székely írás emlékeinek eddigi egyetlen összesített forráskiadása 1915-ben jelent meg, azóta a megtalált emlékek száma megsokszorozódott. Az új, valamennyi ma ismert, 19. század előtti emlék kritikai leírását és képét bemutató korpusz hamarosan megjelenik. A készülő munka – műfajából adódóan – sem az emlékek tágabb művelődéstörténeti hátterét nem mutatja be, sem összefüggéseiket nem elemzi részletesen, hiszen elsődleges célja nem a szerzők saját elemzéseinek közzélése, hanem az emlékek összegyűjtése, filológiailag megbízható közzététele és pontos leírása. A jelen kötetben viszont éppen a háttér, az összefüggések bemutatása kap nagy hangsúlyt.

A kötet a tudományos munkák minden előírását betartva készült, de azt remélem, tágabb olvasói kör érdeklődését is fölkelti – erre szolgál a szélesebb művelődéstörténeti alapozás.

Ami a kötetben megjelenő székely betűkészletet és átírást illeti, az azonos *A székely írás nyomában* című kötetben használttal: ezt a történeti székely ábécét a korai székely emlékek betűformáinak segítségével készítettük. A rekonstrukció alapja a székely írás leghosszabb, jelhasználati módjait tekintve legarchaikusabb hosszú emléke, a Bolognai Emlék nap-tári része volt, de figyelembe vettem a székely írás ma ismert legkorábbi ábécéjét, a Nikolsburgi Ábécét, illetve azoknál a jeleknél, amelyeknél mód volt erre, a Vargyasi és a Karácsonyfalvi Felirat jelformáit. E rekonstruált történeti székely ábécé a 15. századi állapothoz közelít.

Ń	a, á	Ń	m
X	b)	n
↑	c	D	ny
H	cs)	o, ó
†	d	Q K	ö, ő
Ŕ	zárt ë, h	Ń	p
Ŕ	e, é	H -	r
⊖	f	Λ	s
Λ	g		sz
†	gy	Y Y	t
Ŕ Ŕ	h	X X	ty
1	i	⊖	u, ú
1	j	z	ü, ú
◇	k	⊖	v
1	ak	H	z
Λ	l	Y	zs
⊖	ly	Q Q	mb
		† ‡ †	nt

Az emlékek székely betűinek átírásában a nagybetűk a kiírt betűket jelölik, az aláhúzás a ligatúrát. A nagybetűk közé írt kisbetűk a ki nem írt hangokat jelölik. A zárójel azt jelzi, hogy a latin írásban két elemből álló betűkapcsolatnak a székely írásban egy betű felel meg.

A kódexek nevének helyesírásában – az egyszerűség és a következetesség érdekében, abból kiindulva, hogy valamennyi tulajdonnév, függetlenül attól, hogy miről, kiről vagy hogyan kapta a nevét – tudatosan térek el a magyar helyesírás jelenleg érvényes szabályzatában előírtaktól.

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik a könyv kéziratához vagy egyes részleteihez fűztek megjegyzéseket: Ács Pálnak, Almási Tibornak, Balázs Mihálynak, Kocsis Mihálynak, Monok Istvánnak, Ötvös Péternek – neki mint egykori tanáromnak sokkal többet köszönhetek, ő mutatta meg először, hogy a művelődéstörténetet mennyire emberközeli is lehet művelni –, Simon Melindának, Zoltán Andrásnak, Zvara Edinának és Zsádon Bélának. Külön köszönettel tartozom Muckenhaupt Erzsébetnek a csíksomlyói és Fáy Zoltánnak a budapesti ferences gyűjteményekben található kéziratok fotóiért és segítségükért, Kovács Zsuzsának, hogy felhívta figyelmem az Aberdeeni Ábécére, és köszönet jár azoknak is, akik a szakirodalom – olykor nem könnyű – beszerzésével segítették munkámat: Bogár Editnek, Nagy Györgyinek és Varga Lászlónak. Köszönöm Bőjte Mihály OFM, a Csíksomlyói Ferences Kolostor házfőnöke szíves támogatását, valamint Nagyillés Jánosnak a latin, Kocić-Zámbó Larisának és John K. Coxnak a szerb szövegek értelmezésében nyújtott segítségét. Köszönettel tartozom Horváth Balásznak szervező munkájáért és támogatásáért és Jutai Péternek gondos szerkesztői munkájáért.